

MEDYADA GERÇEKLİĞİN İNŞASINDA OKURUN ROLÜ (HÜRRİYET GAZETESİ OKUR YORUMLARI ÜZERİNE BİR ANALİZ)

Onur DURSUN*

Öz

Günümüzde medya organizasyonları, haber metinlerinde gerçekleri ifade etmede yetersiz kalabilmektedir. Bu gibi durumlarda devreye okur girerek, yorumlarıyla haberde ifade edilmeyen bilgileri ifade etmekte veya metnin boşluklarını tamamlamaya çalışmaktadır. Veya haber metnini, metnin sunmuş olduğu bilgiler dışında tartışmaya açabilmektedir. Medya organizasyonları, çeşitli kâr ve çıkar ilişkilerinden, diğer bir ifadeyle siyasal iktidarla olan yakınlıkları ve kendi sermaye ve mülkiyet yapılarından dolayı (medya organizasyonlarının) geliştirdikleri oto-sansür mekanizmaları, haberlerin bütünüyle şeffaf bir şekilde kurgulanmasına engel teşkil edebilmektedir. Özetle liberal medya, olayların gerçek boyutlarını veya olası sonuçlarını haber metinlerinde açık bir şekilde anlatmamakta ama okurun bu doğrultuda bir tavır takınmasına izin vermektedir. Böylece sorumluluğu kısmen okur yüklenmektedir. Bu çalışmada metinlerin özellikleri, okur türleri üzerinde durulmuştur. Farklı düşüncülerin alımlama kavramına ilişkin düşüncelerine değinilmiştir. İnternetmedyasında yayınlanan haber metinlerine okuyucunun, yorumlarla nasıl müdahale ettiği üzerinde durulmuştur. Örnek olarak Hürriyet gazetesinin internet sitesinde yayınlanan dört farklı haberi ve bu haberlerin yorumları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metin, Okur (Alımlama), Medya, Metin Tamamlama, Metin Yorumlama.

The Role of the Reader in the Construction of Reality in Media (An Analysis of the Reader Interpretation of Hürriyet)

Abstract

Nowadays, some media organizations don't state the reality in the news texts adequately. In such cases readers try to complete the missing parts of the text by joining in the process with their interpretations to express the reality which has not been expressed in the news text. Readers can bring the news texts up for discussion in the context of information which has not been expressed by the news texts. The self-censorship mechanisms which media organizations develop, because of their relations based on profit, in other words, because of their

* Dr. Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi Sungurlu Meslek Yüksekokulu (onurdursun@hitit.edu.tr).

relationship with the political power, and their own property conditions, hinder the construction of news objectively. In sum, liberal media does not tell the truth or possible consequences of the events in the news text, but allows reader to adopt an attitude in that direction. Thus readers take the responsibility partially. In this study features of texts and types of readers are emphasized and focused on various reception theories. News text published in the internet media and the readers' interpretations are investigated. It examines that how readers interfere in the news text in the context of the reality with their comments. To illustrate four different news texts published on the website of Hürriyet daily newspaper and the comments of the readers on these texts are analyzed.

Keywords: *Text, Reader (Reception), Media, Complementing of the Text, Interpretation of the Text.*

I. GİRİŞ

Geleneksel kitle iletişim kuramları, alımlayıcıyı, genellikle edilgin olarak tasarlamaktadır. Fakat 1960'lardan bu yana yapılan alımlama çalışmaları okuyucuyu göreve davet etmekte, ileti tasarımıında okuyucunun beklentilerinin etkin olduğu üzerinde durmaktadır. Alımlama çalışmaları, metin ve metinsellik özelliği gösteren yapılara, okurun dolaylı olarak müdahalede bulunduğu yönündedir. Toplumsallaşma süreçlerinin farklılığı, 'alımlama'nın özünü oluşturmaktadır. Deneyimler, yetenekler, yaklaşımlar, düşünce ve ifade farklılıkları, yaşamdan beklentiler gibi birçok unsur, bireyleri birbirinden farklılaştırmaktadır. Bu farklılıklar ise metinlerin farklı yorumlanmasına veya metinlere beklenmedik anlamların yüklenmesine neden olabilmektedir.

Bu çalışmada okur (alımlama) kavramı üzerinde durulmuştur. Çalışmada metinlerin özellikleri ve okur türleri açıklanmıştır. İnteraktif düzlemde yayın hayatını sürdüren medya ortamlarında sunulan haberler ve bu haberlere yapılan yorumlar, metin-okur bağlamında irdelenmiştir. Haber metinlerine yapılan yorumlar incelendiğinde, haberin telaffuz etmediği veya edemediği ifadeleri, okurun dillendirdiği görülmektedir. Başta liberal medya organizasyonları olmak üzere medya, söylemeye dahi cesaret edemediğini okuruna söyletebilmekte ve sorumluluğu böylece okura yükleyebilmektedir. Haber ve yorumlar, karşılaştırmalı incelendiğinde okurların gerçekleri daha cesur bir şekilde dile getirdiği dikkat çekmektedir. Okur, haber metninin sunmuş olduğu içeriği daha geniş çerçevelerde ve daha gerçekçi bilgiler doğrultusunda tartışabilmektedir. Medya organizasyonlarının gerçekleri ifade edememe nedenlerine, bu derginin bir önceki sayısında (*Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*) yayınlanan "Türk Medyasının Sermaye Yapısı ve Siyasal İktidarla İlişkisi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışmada değinilmiştir. Medyanın mülkiyet yapısının ve siyasal iktidarla olan ilişkilerinin, haberlerde gerçekliğin veya olası gerçeklerin ifade edilmesine engel teşkil ettiği üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada, sadece metin/haber metni ve okur yorumları ilişkisi analiz edilmiştir.

Çalışma, yukarıda belirtilen düşünceler çerçevesinde kurgulanmıştır. İlk olarak metinlerin olası özelliklerine değinilmiştir. Ardından okur kavramı açıklanmış ve okur türleri betimlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın analiz kısmında ise *Hürriyet* gazetesinin internet sitesinde farklı tarihlerde yayınlanan dört farklı haber metni ve bu haberlerin okur yorumları karşılaştırılmıştır.

II. METİNLERİN YORUM ÖLÇEĞİ

Hangi metinden hangi anlam veya kaç farklı anlam çıkabilir? Metin niteliğindeki yapılar/yapıtlar tek bir anlam çerçevesinde mi kurulmuştur, yoksa anlam oldukça göreceli ve geniş midir? Bir ifadenin anlam genişliği nedir? Metinlerde örtük anlamlar var mıdır? gibi birçok soru sorulabilir. Türkçede bulunan bazı ifadelerle bakıldığında, benzeri sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Olumsuz bağlamda kullanılan, “Ben ne dedim, o ne anlamış”, “Beni yanlış anlamış”, “Ne kadar bilersen bil, anlattıkların karşındakinin anlayabildiği kadardır (Mevlana)” gibi ifadelerde sorunun kaynağı, doğrudan alıcı olarak görülmektedir. Fakat alımlama yaklaşımları, geniş bir ufuk sunmakta, sorunun kaynağını muğlaklaştırmaktadır. Bu bağlamda devreye, gönderici-ileti-alıcı süreci ve her bir ögenin kendine özgü dinamik yapısı girmektedir. Vurgu, ileti üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Eco'nun alımlama çalışmalarıyla ilgili düşünceleri şöyledir: “1960'lı yılların başlarından bu yana Okur-Yazar ikiliyle ilgili kuramların sayısı giderek arttı; öyle ki, günümüzde artık anlatan ve anlatılan kategorilerinden başka, bir yandan göstergebilimsel anlatıcılar, kurmaca anlatıcılar ve başkaları, sözcüye dönüş(türül)müş sözcülemenin öznelere, odaklayıcılar, üstanlatıcılar, vb., öte yandan da bir o kadar güçlü okur, ideal okur, örnek okur, üstün okur, oluşturulmuş okur, bilgilendirilmiş okur, arşiokur (çoğulokur), örtük okur, üstokur vb. ile ilgilenmeye başladık.” (Eco'dan akt. Rifat, 2000). Diğer bir çalışmasında Eco, birçok anlatı kuramında, estetik alımlamada, okur yönelimli eleştirel yaklaşımda, ideal okur, örtük okur, gerçek okur, meta-okur vb. şeklinde isimlendirilen çeşitli okur yaklaşımlarının bulunduğunu ifade etmektedir. Bu kullanımların her zaman birbirinden farklı anlamlara gelmediğini belirten Eco, örnek olarak kendi örnek okurunun, Wolfgang Iser'in (1973) örtük okuruyla çok benzediği bilgisini vermektedir (Eco, 1994a: 15).

Eco, bir metinde veya yapıtta, üç niyetin bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki yazarın niyeti, ikincisi metnin niyeti, üçüncüsü ise okurun niyetidir (Eco, 2008: 22, 38). Bu üçleme genel iletişim modeli olan gönderici-ileti-alıcı üçlemesine denk düşmektedir. Üç niyetin oluşum süreci birbirinden farklıdır. Özellikle iletişim, dolaylı bir şekilde gerçekleşiyorsa, ileti, aracılı olarak alıcıya ulaştırılıyorsa, sorunun kimden kaynaklandığı açık değildir. Açık olan bir durum vardır ki o da herkesin kendine özgü bir yaşam dünyası, anlam alanı, algı setlerinin bulunduğu ve bunların bütün soyut/somut ileti ortamlarını şekillendirdiğidir. Eco, yazarın niyeti ve metnin niyeti arasında diyalektik bir bağlantı kurmaya çalışmaktadır. “Okurun niyeti”nin ne anlama geldiği bilinmek istendiğinde, “metnin

niyetinin” ne anlama geldiğini tanımlamak güçleşmektedir (Eco, 1990: 180). Yani metin ve okur arasındaki ilişkiyi açıklamak, yazar ve metin arasındaki diyalektik ilişkiyi açıklamaktan daha zordur.¹ Eco, çalışmalarında yazarı çeşitli kategorilere ayırmaktadır. Aynı yöntemi metinlere/yapıtlara uygulayan Eco, sonuç olarak okurun da farklı kategorilerde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu çalışmanın ana konusu “alımlama” olduğu için genel vurgu “alımlama” üzerinde tutulmuştur. Bu nedenle ilk olarak Eco'nun okuru üç gruba ayırdığını ve iki tür üzerinde ısrarla durduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Eco'ya göre, ilk okur tipi örnek okur, ikincisi ampirik okur, üçüncüsü ise örtük okurdur (Eco, 2008: 22). Düşünür, ayrıca 'örnek okur'u; naif ve eleştirel okur şeklinde ikiye ayırmaktadır. Eco'nun okur ile ilgili düşüncelerini tanımlayabilmek için öncelikle metinlere ilişkin görüşlerine genel hatlarıyla değinmek gerekmektedir. Çünkü Eco'ya göre okur tipleri, metinler içerisinde belirlenmekte, diğer bir ifadeyle okuru, metinsel yapılar üretmektedir.

Edebiyat ve sanat eserlerinde anlamın keşfinde Eco, öncelikle yapıta (ileti) ve ardından yapıtın okuruna (alıcı) büyük görevler yüklemektedir. Eco, 'anlam'ın çokluğu ve göreceliğinin, önce yapıtın ve ardından okuyucudan kaynaklandığını düşünmektedir. Eco'nun bu düşüncelerini betimlediği çalışması, *Açık Yapıt* (2001)'tir. Düşünür, bu çalışmasında, eser/yapıt/metin gibi yapılarda anlamın okurca çoğaltılabileceği üzerinde durmaktadır. Eco, bir yapıtın birden çok anlamın çıkmasını, bir okurun her defasında aynı metinde farklı anlamlara ulaşmasını veya her bir ayrı okurun farklı anlamlara ulaşmasını, metnin 'açıklığı' olarak kavramsallaştırmıştır. Açık yapıt, her okunmasında okuyucuya farklı anlamlar sunan yapıttır. Eco, açık yapıtın bütün sanat formlarında görülebileceği üzerinde durmaktadır. Yapıtın açıklığı onun, aynı doğrultuda sınırsız sayıda okunmasına neden olabilmektedir. Fakat bütün okumalar, yapıtın ana yörüngesinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda yapıt, bir bütünlük arz etmesi bakımından “kapalı”, pek çok biçimde algılanıp, yorumlanmaya elverişli olması bakımından “açık”tır. Eco, bu düşüncelerini ileri sürerken, eserin alımlayıcı tarafından yorumlanması sürecinde, okuyucunun, ekonomik, kültürel, psikolojik vb. özelliklerinin devrede olduğunu belirtmektedir (Eco, 2001: 10). Eco, *Açık Yapıt*'ta, estetik değerlerle donatılmış bir metnin okunmasında yorumcuların aktif bir role sahip olduğunu ifade etmektedir (Eco, http://www.themodernword.com/eco/eco_author.html). Böylece alımlayıcı, kendi yaşam kesitinden yaptığı alıntılarla veya kendi gerçekleriyle metne yaklaşabilmekte ve metni zihninde yeniden tasarlayabilmektedir.

Metinlerde, bilinçli bir şekilde okuyucuya anlam tamamlama görevi bırakılabilmektedir. Fakat her defasında yapıt, kendisine özgü yorumlama ölçütleri sunmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, yapıtın farklı yorumları, ana anlamı hiçbir zaman dışlamamaktadır. Yorumların yörüngeleri farklı olsa da her biri, yapıtın merkezine odaklanmaktadır. “Söylemek istediğim, bir yerlerde yorumu sınırlandıracak ölçütlerin varolduğudur. Aksi takdirde, Macedonio Fernandez'in dile getirdiği dilsel paradoksa düşme tehlikesi doğar: Bu dünyada eksik olan o kadar çok şey var ki, bir şey daha eksik olsa ona yer bulunamazdı.” (Eco, 2008: 55 ve 1990: 159).

Yorum ölçeği geniş olan yapıtlar, Eco'nun açık yapıt kategorisinde üst noktalara yerleşmektedir. “Her izlenişinde, kendine hiçbir zaman benzemeyen bir yapıt olma özelliğini taşıyan 'açık' yapıtın (...)” (Eco, 2001: 26) ifadesi Eco'nun açık yapıtla vurgulamak istediğini netleştirmektedir. Eco'ya göre, bütün yorumlar (yorumcular için) yapıtın, 'doğrudan kendisi' anlamına geldiği için, aslında önceden tanımlıdır. Yani her bir yorumu, yapıtın kendisi belirlemiştir. Benzeri şekilde, her yorumcu için kendi yorumu, her defasında daha derin yorumlara açılacağından dolayı geçicidir. Bir önceki yorum, bir sonraki yoruma göre geçicidir. Yapılan yorumlar, kesindir ve birbirlerine paraleldir. Bir yorum, yapılan diğer yorumları tamamen dışlasa da, kesin bir biçimde yadsımamaktadır (Eco,2001: 35). Eco'nun yapıtın açıklığıyla ifade etmek istediği, yapıtın birden çok anlama geleceği, okuyucunun, yapıta müdahale ederek onu, farklı anlamlara açacağı düşüncesidir. Eco, açık yapıt ile ilgili birçok tespitin sonucunda genel olarak şu yargılara ulaşmaktadır: Açık yapıtlar hareketlidir ve eserin yaratılması sürecine okuru davet etmektedir. Bütün sanat yapıtları, üstü açık veya örtük de olsa, sanal olarak sonsuz sayıda okumalara açıktır. Okumaların herbiri, belirli bir bakış açısına, beğeniye, kişisel bir performansa göre yeni bir canlılık sağlamaktadır (Eco, 2001: 34-35). Tabi ki bu düşünce bütün yapıtlar ve metinler için geçerli değildir. Eco'ya göre her metin sınırsız yorumlamaya olanak tanımamaktadır. Olasılık ihtimali bulunmayan yorumlara ulaşmayı Eco, aşırı yorum olarak değerlendirmektedir.

Eco, metinlerin anlamsal bağlamda her zaman açık özelliklere sahip olmayacağını belirtmektedir. Bir metin, yeri geldiğinde oldukça belirsiz, müphem bir tavır sergileyebilmektedir. Aslında okurların bu denli çeşitlenmesine, yapıtlar/metinler neden olmaktadır. Eco, bu bağlamdaki düşüncelerini *Yorum, Aşırı Yorum* (2008) ve *Interpretation and Overinterpretation: World, History, Texts* (1990) çalışmalarında dile getirmiştir. Eco'ya göre bir metin ceza veya psiko-analitik bir kanıt, ilham verici bir araç, serbest çağrışım için bir uyaran olarak kullanılabilir ve hiçbir zaman tekli bir yöntemle şeffaf bir biçimde yorumlanmaya izin vermez. Aksine, üretilmiş bir metin, kendi olası okurlarını, metinsel çalışmasının bir parçası haline getirmeye zorlayan uyuşuk/tembel bir mekanizma niteliğindedir. Metin yorumlama yöntemleri (gerçi çoklu veya muhtemelen sonsuz), kesinlikle belirsizdir. Fakat bu yöntemler metindeki anlamları ortaya çıkarmakla yükümlüdür (Eco, 1981: 36). Ancak bu şekilde metnin sunmuş olduğu, olası bütün anlamlara ulaşılabilir.

Metinler bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde muğlak kurgulanmış olabilir. Metinlerin muğlaklığı, bir taraftan eleştirel okurlar açısından, metnin doldurması bağlamında okuru ayartmakta, günaha sokmaktadır diğer taraftan da yazara ait bilinçli bir stratejidir. Eco, bu bağlamda metinlerde “boş alanların (Leerstellen)” ve “muğlak alanların” (Iser'a ait kavramlardır) olduğunu dile getirmektedir. Bu nedenledir ki metinler, boşluklarının doldurması açısından okura çağrıda bulunan yapıtlar özelliği taşımaktadır. Metinlerdeki muğlaklık hem bir risk stratejisidir hem de eleştirel okuru, metnin anlamını kararlaştırmaya ve metinle kendisini tanımlamaya davet eden muhteşem bir araçtır (Stegemann, 2005). Pope'e göre,

Iser'in metinler için kullandığı belirsizlikler, aralıklar, boşluklar Eco'nun "hayali bölümler"i ve "olası dünyalar"ı için bir temel sunmaktadır. Metinler, bazı durumlarda "bazı şeyleri", kapsamına bilinçli olarak almamaktadır. Böylece okur, metinde kayıp zaman sürecinde zihnine yerleşmesi gerekenlerle ilgili bir anlam çıkartmak zorunda kalmakta ve bu nedenle "hayali bir bölüm" veya "olası bir dünya" inşa etmektedir. Bu hayali bölümler, metin içerisinde doğrudan bulunmamaktadır. Okurca üretilmiş fiili, yani düşsel bölümlerdir. Hikâyenin yapısal düzeyinde, metnin tamamlanması için gerekli bölümlerdir (Pope, 1995: 184-185).

Yapıtın sınırsız şekilde yorumlanması aslında, özgür düşüncenin geliştiği çağlara özgü bir yaklaşımdır. Çünkü Eco'ya göre Ortaçağ yapıtları, sembeleri, sembolleri, göstergeleri her ne kadar açık, hareketli yapıtlar niteliğinde olsa da, toplumsal ve tinsel iletişimi sağlayan bu öğelerden çıkabilecek olası anlamların öntü kapatılmıştır. Her bir olgudan çıkacak anlam, kutsal güç merkezlerince belirlenmiştir. Yani Ortaçağ Kilisesi, göstergeler sistemindeki her içeriği 'tekanlamlı' olarak tanımlamış ve okuyucuya söz konusu yapıtların/göstergelerin bu anlamlar doğrultusunda alınması gerektiğini dikte etmiştir. Ortaçağ dini geleneği, yorumun önüne geçmiştir (Eco, 2: 13-15 ve 2008: 67). Fakat artık günümüzde yapıtların/metinlerin tekanlamlı yorumlanmasını doğrudan zorunlu kılacak herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu ifadeden, herkesin her şeyi ifade etme hakkına sahip olduğu veya düşüncelerin herhangi bir fikir eleme süzgecine takılmayacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Yorumlama ölçütleri, bütün çağlar boyunca yaşama iç içe olmuştur, değişen ise sadece içeriği, biçimi ve yöntemidir.

İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğinden Hall, durumu, haber metinleri bağlamında irdelemiştir. Hall, okuyucuların, haber metinlerinde farklı anlamlara ulaşabileceğini belirtmektedir. Bu durumu, hem metnin yapısal özelliklerine hem de okuyucunun yaşamdan beklentilerine bağlamaktadır. Hall, *Encoding and Decoding* başlıklı çalışmasında, metinlerden anlamların çıkarılmasında edebi veya söylemler aracılığıyla sağlanmış çağrışımsal yönelimlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Hall'a göre okuyucu, farklı yöntemler takip ederek metin içerisinde bulunan egemen kodun yapısını bozma yoluna gidebilmektedir. Okur, haberin sunmuş olduğu kodları bir yana bırakarak, kendi dünya görüşü doğrultusunda alternatif bir okuma yapabilmektedir. Haberin egemen düşüncesini veya haberin anlamsal bütünlüğünü bozguna uğratarak, kodları kendi fikirleri ve beklentileri doğrultusunda harekete geçirebilmektedir. Hall, durumu daha anlaşılır kılmak için şu örneği vermektedir: "İzleyicinin, ücretlerin kısıtlanmasının gerekli olduğunu anlatan bir tartışmayı dinliyor olması, aynı zamanda 'sınıf çıkarı' gibi her bir 'ulusal çıkar' söylemini de okumaktadır." (Hall, 1980: 138).

Gönderici-ileti-alıcı üçlüsü diyalektik bir ilişki içerisinde. Bu üç mekanizma, birbirini etkileyebilmekte, değiştirebilmekte veya birbirlerini yeniden üretebilmektedir. Ama unutulmamalıdır ki her zaman en önemli olan öge, göndericidir. Bütün anlamlar ve olası yorumlar, öncelikle gönderici tarafından belirlenmektedir. Ardından metin, kendi metinsel özelliğiyle farklı anlamlar sunabilmektedir. Son olarak okur, deneyimleri doğrultusunda bu iki düzeyin

öngörmüş olduğu anlamların ötesine geçebilmekte ve ana yörengeye bağlı kalmak şartıyla, yeni anlamlar üretebilmektedir. Ve günümüzde yapılan çeşitli çalışmalar, anlam üretiminde okuru, etkin bir öge olarak değerlendirmektedir.

III. ANLAM ÜRETİMİNDE OKURUN ROLÜ

T. Yücel, roman yazarı Michel Butor'dan şu metni alıntılamıştır: “*Etken bir varlıktır okur, 'sayfa üzerinde toplanmış belirtkenlerden yola çıkarak, elindeki gerecin, yani belleğinin yardımıyla, yeniden bir görüntü ve serüven kurar'; başka bir deyişle her okur yeniden yaratır romancının betiğini.*” (Yücel'den akt. Şevki, 2009: 430). Bu alıntı, okuyucunun metne olan müdahalesini dile getirmektedir. Benzeri düşünceleri Eco ileri sürmüştür. Eco'nun okuyucuyla ilgili en temel düşüncesi, her metnin kendi örnek okurunu yaratmaya çalıştığıdır. Eco, örnek okurun yanı sıra ampirik okur² ve örtük okur şeklinde iki okur türü daha tanımlamıştır. Her bir okur türünün metne yaklaşımı farklıdır.

Eco'ya göre örnek okur ve ampirik okur birbirinden farklıdır. Eco, bir hikâyenin örnek okurunun, o hikâyenin hiçbir zaman ampirik okuru olmadığını vurgulamaktadır. Ampirik okur, bizlerden herhangi birisidir ve metni her yönde okuyabilme kapasitesine sahiptir. Ampirik okur için bir metnin nasıl okunması gerektiğini öngören kurallar bulunmamaktadır. Okuduğu metni, kendi arzuları ve istekleri için bir “konteyner” olarak değerlendirmektedir. Bu “konteyner”in içeriği ise metne dışardan aktarılmakta veya metnin, onda rastlantısal olarak uyandırdığı tutkularının bir mahfazası gibi kullanılmaktadır³. Ampirik okur metni alımlarken, kendi bilgi, düşünce, deneyim vb. özelliklerinden yararlanmaktadır. Bu nedenle ampirik okur, örnek okurdan ayrılmaktadır. Örnek okur metni, metnin sunmuş olduğu içerik çerçevesinde okumakta ve yorumlamaktadır, fakat ampirik okur için aynı durum geçerli değildir. Ampirik okur, metnin sunmuş olduğu bilgiden ziyade, kendi deneyimleriyle, bilgileriyle, metnin gerçekliğini sorgulamaya, gerçekliği satır aralarında bulmaya çalışmaktadır (Eco, 1990 ve 2009: 17/2). Bu okur türü, metne faydacı bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Hatta Eco'ya göre ampirik okur, bir metnin olası bütün doğru yorumlarına ulaşabilmek için, kendisini bazen bir örnek okur olarak görmesi de gerekmektedir. Örnek okur, “*işbirliği eyleminin somut nesnesidir*⁴ ve örnek yazarın metinde anlatmak istediğini anlama yeteneğine sahiptir (Aykut, Özcan, 2001: 265). Ampirik okur için önemli olan unsur ise metnin gerçekliğini sorgulamaktır. Özetle, ampirik okur metni, yazarın istekleri ve beklentileri doğrultusunda okumamaktadır. Örnek okur, okuma yaparken oyunun kurallarına, diğer bir ifadeyle yazarın niyetine bağlı kalırken, ampirik okur yazarın niyetinin ötesine geçebilmektedir.

Eco, 'örnek okur' üzerinde ısrarla durmakta ve her metnin bu okur türünü oluşturmaya çalıştığını vurgulamaktadır. Eco, her metnin daima 'bir ikili örnek okur' yaratmayı amaçladığını dile getirmektedir. Bunlardan ilki naif okuma (naive reader), ikincisi ise eleştirel okumadır (critical reader). Bu iki okur türünün ilkinde 'naive', diğerine ise 'smart' okuma denilebilir. İlk aşama olan naif okumada, okur

çalışmayı anlam mekanizması şeklinde kullanmaktadır. Burada, yazarın stratejisi kurbanı olan okur, metnin devamı boyunca kendisini yavaş yavaş yazarın beklentilerine ve sağduyusuna teslim etmektedir. İkinci düzey okur (eleştirel okur) ise 'dizinin diziselliğini (süreğen metnin devamlılığını)' beğenmektedir. Fakat eleştirel okur, metni okurken 'aynı şeyler' için sıklıkla bir geri dönüş gerçekleştirmemekte ama farklı görünüşler yaratmak amacıyla hikâyeyi sürekli bir biçimde dönüşüme uğratmaya çalışmaktadır (Eco, 1994b: 52, 92). Yani ilk okuma düzeyinde (naif okuma) amaçlanan, metnin anlamsal bağlamda ne söylediğini anlamak (metnin genel ve sonlu hikayesini anlamak), ikinci düzeyde (eleştirel okuma) ise metnin söyleme yöntemini/izleğini değerlendirmek/değerini biçmektir. Eleştirel okumada önemli olan, okuyucunun metni üretme yeteneğidir. Aynı durum naif okuma için geçerli değildir. Eco, hikâyenin ne anlattığını bilmek için onu okumanın –naif okuma– yeterli olduğunu söyler (Eco, 1994b: 26). Naif okurun işi, metni sadece bir hikâyeye olarak okumasından dolayı oldukça basittir. Eleştirel okur, metni her defasında yeniden kurgulamakta, yazarla birlikte bir gezintiye çıkmaktadır. Bu nedenle metnin sonlu olması, metnin zihinde farklı açılardan –fakat yazara bağlı kalmak şartıyla– yeniden üretilebilmesine olanak vermektedir. Ve bu durum, eleştirel okurun en büyük başarımıdır. Unutulmaması gereken ise hem naif okurun hem de eleştirel okurun, yazarın düşüncelerine bağlı kalmasıdır. Yani metnin üretmeye çalıştığı örnek okur; naif ve eleştirel okuru kapsamaktadır. İki okur türünün toplamı örnek okuru oluşturmaktadır. Son tahlilde, örnek okurun, “tek doğru” tahmini yapan okur olmadığını ifade eden Eco, 'bir metnin sonsuz sayıda doğru tahminlerde bulunma hakkını kendinde gören örnek okur' tipi üretme yeteneğine sahip olduğunu vurgulamaktadır (Eco, 2008: 80).

Eco'nun tanımladığı diğer okur türü ise aslında W. Iser'e ait olan 'örtük okur'dur. Fakat Eco, örtük okuru Iser'in örtük okurundan farklı kullanmıştır. Eco'nun ifadesiyle, Iser'in örtük okuru, kendisinin örnek okuruyla benzerlik göstermektedir (Eco, 1994a: 15). Eco'ya göre örtük okur, tavrı kestirilemeyen okurdur. Bu okur türü kendisini bazen örnek okur bazen de ampirik okur olarak gösterebilmektedir.

N. Rigel, bu düşünceler doğrultusunda Eco'nun, 'üretim' ve 'tüketim anı'nı ayrı iki olgu/süreç olarak ele alarak inceleyen analitik düşünceyi tersine çevirdiğini belirtmektedir. Üretim ve tasarım anı aynı zamanda tüketim anını da içinde barındırmaktadır. Bu durum, hem sanatta hem de kitle iletişim sistemlerinde ileti tasarlanırken devrededir. Yani sanat ve kitle iletişimler, bir ileti tasarlanırken o anda tüketim boyutunu da göz önünde tutmaktadırlar (Rigel, 2010: 24). Böylece okur, göz önünde bulundurulmakta ve üretime dolaylı olarak katılmaktadır. İletişim sürecinde, kitle iletişim kuramlarının genel olarak vurguladığı 'pasif alımlayıcı', aktif bir konuma yükselmektedir. Rigel'e göre bu tuzağa düşmemeye dikkat edilmelidir. Açık yapıt, okuyucuyu oyuna davet etmektedir. Fakat metnin yazarı, oyunun kurallarını, diğer bir ifadeyle metinde çıkabilecek anlamları, bilinçli bir şekilde önceden belirlemiştir (Rigel, 2010: 26). Eco, metinlerin okunmasında çoklu faktörleri göz önünde tutmuştur. Bir metinden ne sadece yazarı, ne sadece metnin dilsel yapısını ne de metnin alıcısını sorumlu tutmuştur. Bu üç öğenin etkileşimi,

metindeki temel anlamı, yan anlamları veya olası diğer anlamları üretmektedir. Eco'nun düşünceleri bağlamında ulaşılması gereken temel kanılardan birisi, ileti tasarımı okuyucunun dolaylı olarak devrede olduğudur. En azından, metinler kurgulanırken, alımlayıcı bir kitleye sunulacağı, yazarların daima aklındadır.

Aynı düşünceleri Wolfgang Iser, *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response* (Okuma Eylemi: Estetik Tepki Kuramı, 1973, 1978) eserinde dile getirmektedir. Iser, metin-okur ilişkisiyle ilgili çalışmaları açısından literatürde önemli bir yere sahiptir. Hatta Eco, birçok açıklamasında Iser'in düşüncelerine başvurmuştur. Iser, metin ve okur arasında etkileşimsel bir ilişki olduğunu belirtmektedir. D. Barnouw (1979: 1207), Iser'in düşüncelerinin birkaç noktaya odaklandığını ifade etmektedir. Iser'in kuramının kökü metindir; bu kuram okuyucu kararlarının tarihiyle yükselişe geçmiştir. Fakat metnin tarihsel süreçte giderek yok olmasıyla, Iser durumu, 'act of reading' kavramsallaştırmasıyla kurtarmaya çalışmıştır. Metnin kaybolan anlamlarını keşfetmede okur, etkin konuma gelmiştir. Yani Iser'in üzerinde durduğu nokta, metnin kışkırtıcılığı ve rehberliği bağlamında oluşan dinamik süreçlere, okuyucunun düşünsel müdahalelerde bulunduğudır. Iser'e göre okuyucu, metne, metin oluştuktan sonra müdahalede bulunmaktadır. Okuyucu, tüketim noktasında devreye girdiğinden, aktiflik üretim noktasında değil tüketim noktasında gerçekleşmektedir. Iser'e göre okuyucu, metni tükettiği esnada yeniden üretmekte ve tasarlamaktadır. Iser, metnin bir oyun olduğunu ve okuyucunun bu oyuna sonradan katıldığını dile getirmektedir.

Iser, okuru dört kategori altında toplamaktadır. Bu kategoriler arasında "*real, hypothetical* (ideal ve contemporary olarak ikiye ayrılmaktadır), *psychologically describable* ve *reader as heuristic models*" yer almaktadır. Iser, bu çalışmasının ikinci bölümünde, "*superreader, informed reader ve intended reader*" gibi okur türlerinden de söz etmiştir. Aslında Iser'in üzerinde durduğu ve kendi kavramı olan okur, "örtük okur (implied reader)" dur. Sıralanan okur türleri, bu okur türünün farklı alt türleridir. Sınırlılıklar nedeniyle bu çalışmada Iser'in sadece, 'örtük okur' kavramı açıklanmıştır. Zaten Iser, örtük okuru bütün okur türler için bir üst başlık olarak değerlendirmiş ve diğer okur türlerini, bu okur türünün altına yerleştirmiştir (Iser, 1987: 27-34).

Iser'in örtük okuru, Eco'nun örnek okuruyla büyük oranda aynı özellikleri paylaşmaktadır. Iser'e göre örtük okur, bir metnin varsayımsal okuru olarak tanımlanabilir. Bu okur, edebi bir çalışmanın kendi etkilerini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan bütün yatkinlikleri somutlaştırmaktadır. Yani ortaya konulan yatkinlikler, dışarıdan getirilmiş ampirik yatkinlikler değil, metince sağlanmış yatkinliklerdir. Örtük okur, metnin yapısı içerisine kök salmış, metnin yapısı içerisinde planlanmıştır. Bu okur, bir yapıdır ve herhangi bir gerçek okurla tanımlanamamaktadır. Örtük okur, kendisini metnin yapısına bırakmış okurdur (Iser, 1978: 34). Morris, Iser'in örtük okurunun, metnin etkileşimsel yapısıyla örtük bir şekilde ilişkiye girdiğini ve etki-tepki yapısının bağlantılarını tasarladığını ifade etmektedir. Iser'e göre, bir romanda dört ana parça bulunmaktadır; anlatıcı,

karakterler, olaylar, hayali okurlar (Morris, 2003: 122). Bu süreç metne etkileşimsellik kazandırmakta ve böylece okuyuculara tamamlanması gereken boş alanlar bırakmaktadır (Iser, 1978: 34). Örtük okur, ne tamamen metnin içerisine konumludur ne de tamamen metinden bağımsızdır. Sadece metin ve okur arasındaki etkileşimle kendisini gösterebilmektedir. Etkileşim, iki kutuplu bir temsil sürecidir. İlki, yazarın okura aktarmak istediği etkiyle oluşan “sanatsal kutup”tur, diğeri ise okurların beklentileriyle oluşan “estetik kutup”tur. Bu etkileşimler örtük okurun tavrını belirlemektedir (Person, 1996: 91). Örtük okur, okuma esnasında metne aktif katılım sağlamaktadır. Metnin vermek istediği potansiyel anlamlar vardır ve örtük okur, okuma esnasında bu anlamları algılamaktadır. Örtük okur, metni, gerekli olan yanıtlar ekseninde okumaktadır (Holub, 2000: 562).

Iser'in gerçek ve ideal okuruyla ilgili özet olarak şu bilgiler verilebilir. Iser'e göre, gerçek okur, metni gerçek bilgiler doğrultusunda okuyan bir okur türüdür. İdeal okur ise en üst düzeyde metnin boşluklarını, yazarın beklentileri doğrultusunda dolduran imgesel veya hayali bir okurdur. Gerçek okur için önemli olan, metnin gerçeklerle bağlantısıyken, ideal okur için önemli olan, metin tarafından kültür, tarih ve zaman dışına çıkartılmaktır. Yani ideal okur, hikâyeyi en iyi şekilde tamamlayan, yazara en üst düzeyde bağlı kalan okurdur. Eagleton, ideal okur kavramını savunan yapısalcı geleneğin, bu okur türünü, metnin bir işlevi olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. İdeal okur, bir metnin anlaşılabilir kılınmasını sağlayacak bütün kodları, kendi bünyesinde barındırmaktadır. İdeal okur, metnin aynadaki yansıması gibidir, eseri “nasılsa öyle” anlayacak bir kişidir. Eserin şifrelerini çözmek için gereken teknik kapasite, bu okurda bulunmaktadır. Eagleton, ideal okurla ilgili bu bilgileri verdikten sonra, bu ölçütleri tamamen sağlayacak pek fazla okurun olmadığını belirtmektedir (Eagleton, 2011: 132). Gerçek okur, bütün bilgileri gözlemlenebilir gerçekliklerle örtüştürmeye çalışmaktadır. Bilgilerin doğruluğu, tarihsel süreç içerisinde farklılıklar gösterebilir. Gerçek okur bu etmeni göz önünde tutarak, bilgilerin gerçekliğini sorgulamalıdır. Bu iki okur türleri de örtük okurun alt türleridir. Iser'in gerçek okuru tam anlamıyla olmasa da Eco'nun ampirik okuruyla benzerlik göstermektedir.

P. Kay (1983), *İdeal Okurun Üç Özelliği (Three Properties of The Ideal Reader)* başlıklı makalesinde, Eco'nun örnek okuruna, Iser'in örtük okuruna, Hall'un ise egemen okuruna yakın bir “ideal okur” tanımlamasında bulunmuştur. Kay, ideal okurun, metnin özel olarak yorumlanması sürecinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. İdeal okurun, verilen metin ve yorumları karşısında bir araç olduğunu vurgulayan Kay, bu okurun sadece söz konusu metinden çıkan yorumları gerektiği şekliyle açıklayabilecek bilgi ve beceriye sahip olduğunu belirtmektedir. Çünkü ideal okur, metnin aktarmak istediğini, içerisinde barındırdığı varsayımları, hangi mesaj çerçevesinde kurgulandığını bilmektedir. Yani metnin sunmuş olduğu olanakların farkındadır. Kay, bu şekilde tasarlanmış ideal okurun, olgun, yetenekli okurla karşılaştırılamayacağını dile getirmektedir. İdeal okurun arzusu, metne ve yorumlara göre önceden tanımlanmıştır. Bu nedenle ideal okurdan, eleştirel bir okuma yapması beklenmemelidir. Kay, eleştirel okumaların ancak olgun, yetenekli

ve gerçek okurlarla sağlanabileceğini ifade etmektedir. Kay, John Seely Brown'dan “düşünsel taslak” anlamına gelen bir kavram ödünç almaktadır. Her metnin bir düşünsel taslağı olduğunu belirten Kay, okuyucunun bu taslak sayesinde metin içerisinde ilerlediğini, metni geliştirdiğini ve değiştirdiğini belirtmektedir. Ve böylece vurguyu, metnin belirleyiciliğine kaydırmaktadır. Kay'a göre, “düşünsel taslak” kavramsallaştırması aynı zamanda bir ideal okur tanımı barındırmaktadır. Bu tanıma göre, ideal okur, okumuş olduğu metnin “düşünsel taslağı”nı, olduğu biçimiyle ne sadece günceller ne de bu düşünsel taslağa eklemelerde bulunur; aynı zamanda (taslağın sunmuş olduğu/izin verdiği sınırlar dâhilinde) taslağın varsayımlarını formüleleştirir, metne sorular sorar ve metinle ilgili notlar alır. Yani genel bağlamda metindeki değişikliklerin üzerinden gelir ve bu süreci sonlandırır (Kay, 1983: 1-2). Böylece Kay'ın ideal okuru, okuduğu metni, metnin istediği biçimde değerlendirerek, bu sınırlılıklar kapsamında metne müdahalelerde bulunmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, okur metnin himayesindedir.

Kültürel Çalışmalar geleneğinin düşünürlerinden olan S. Hall'un okur/okuma türleri bu çalışma açısından önem taşımaktadır. Hall, “*Encoding/Decoding*” çalışmasında medya metinlerinde üç tür okuma gerçekleştirilebileceği üzerinde durmaktadır. İleti göndermek amacıyla kitle medyasınca sunulan kodlar, okuyucu tarafından üç farklı biçimde okunabilmektedir: 1) egemen okuma 2) müzakereci okuma, 3) muhalif okuma. Egemen okumada, alıcı kodları kabul eder ve yeniden üretir. Müzakereci okumada, kod açık olarak kabul edilir fakat kısmen paylaşılır. Yani, müzakereci okur kodun sunmuş olduğu her bilgiyi olduğu gibi kabul etmemektedir. Muhalif okumada ise alıcı, okumayı anlar fakat içeriği reddeder. Egemen okur, egemen çevrelerce sunulan bilgilerin doğruluğu üzerinde genel bir tartışma yürütmemektedir. Mesajı olduğu gibi kabul etmekte ve bu doğrultuda kendi açısından zihinsel yeniden üretimlere gitmektedir. Fakat aynı durum müzakereci okur için geçerli değildir. Bu okur türü veya okuma, verilen mesajları kabul etmekle birlikte, mesajın gerçekliğini sorgulamaya çalışmaktadır. Medya içeriğinin sunmuş olduğu bilgilere, kendi deneyimlerini ve bilgilerini katmaktadır. Mesajı kabullenmesinde önemli olan nokta, mesajın vermiş olduğu bilgilerin, kendine ait bilgilerle örtüşmesi veya örtüşmemesidir. Aslında bu okur türü gerçekçi bir tavırla duruma yaklaşmaktadır. Bilgilerin ve yorumların gerçekliği bu okur türü için önem taşımaktadır. Muhalif okur ise mesajın içeriğini anlayan fakat her halükarda mesajı reddeden okurdur. Bu tavrının altında, ideolojik düşünceleri yer almaktadır. İdeolojik tavır, aynı zamanda egemen okuma için de söz konusudur (Hall, 1973: 515-517 ve 1980: 128-138). Egemen okumada, okur kodun vermiş olduğu bilgiyi tamamen kabul etmekte, paylaşmakta ve tercih edilen okumayı yeniden üretmektedir. Bu okumada kod, doğal veya şeffaf görünmektedir. Müzakereci okumada, okur verilen mesajı açık bir biçimde ve beklenen okumayla kabul edebilir. Fakat bazen verilen mesaja direnebilir veya herhangi bir bağlamda mesajı kendi pozisyonu, deneyimleri ve çıkarları doğrultusunda kurgulayabilir. Çünkü yerel ve kişisel şartlar, genel kurallar dışına konumlanmış görünebilir. Bu yaklaşım, çelişkileri, zıtlıkları veya inkâr etme tutumlarını içermektedir. Muhalif okumada temel nokta, mesajın her durumda

reddedilmesidir. Bu okumada, mesajın anlaşılması düzeyinde herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Muhalif olma durumu, sosyal farklılıklardan ve tercihlerden kaynaklanmaktadır. Muhalif okur, metne alternatif bakış açılarıyla yaklaşabilir. Örneğin bir televizyonda X partisiyle ilgili kodlar verilirken, muhalif okur Y partisi yanlısı olduğu için verilen kodları doğrudan reddeder.⁵ S. Hall, metnin alınılmasında okuyucunun böylece etkin bir öge olduğunu ifade etmektedir. Fakat okuyucu, üretilen metinler bağlamında üretim gerçekleştirilmektedir. Medya metinlerinin üretilmesine doğrudan katılamamaktadır.

Bu çalışma için önemli olan diğer bir kavram 'eleştirel okur'dur. Buradaki eleştirel okur Eco'nun eleştirel okuruyla hem aynı özellikleri taşımaktadır hem de farklılıklar içermektedir. Eco, eleştirel okuru en son kerte, örnek okurun altına yerleştirmektedir. Fakat E. Dale'nin tanımlanmış olduğu 'eleştirel okur' metinden ve yazardan oldukça farklı hareket etmektedir. Eleştirel okur, Hall'ın müzakereci okuru, Eco'nun ise ampirik okuru ile yaklaşık aynı özellikleri paylaşmaktadır. Bu okur türü metni, yaşamsal gerçeklikler doğrultusunda okumaktadır. Diğer okur türlerine göre, görece daha nesnel tavrıdır. Dale, *Eleştirel Okur (The Critical Reader)* başlıklı çalışmasında eleştirel okumayı analiz etmektedir. Dale, bir okumanın yaklaşık üç düzeye bölünebileceğini düşünmektedir. İlk düzey, basit okumadır. Bu okuma türünde eleştirel olmayan bir üretim gerçekleşmekte, okunması gereken iki katına çıkartılmakta ve anlama, metinle birebir gerçekleşmektedir. Daha yüksek okuma düzeyi olan ikinci düzey, okunandan çıkarımlar gerçekleştirmeyi, metnin barındırdıklarını keşfetmeyi içermektedir. Bu aşama, yazarın ne söylediğini analiz edebilmek için eleştirel düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Üçüncü düzey ise yazılanın değerlendirilmesini ve uygulanmasını içermekte; güçlü ve eleştirel yargılamayı gerektirmektedir. Yani bu düzeyde okur, okuduğuna nasıl eklemeler yapacağı, kendisiyle nasıl ilişki kuracağı üzerine düşünmektedir (Dale, 1980: 195). Dale, bu çalışmasında eleştirel okumaya ait dokuz özellik sıralamaktadır. Eleştirel okuma; (1) okumadan bağımsızdır, (2) sorun çözme merkezlidir, (3) analitik ve yargısaldır, (4) doğruya ulaşmak için inatçı bir çaba üzerine temellenmiştir, (5) yaratıcı, hayalperest, anti-konformist, (6) (eleştirel okurlar) bütün neslin en iyi düşüncelerini birleştirir, (7) bir içerim, katılımlı deneyimdir, (8) (eleştirel okur) dünyaya duyarlıdır ve özel bir kelime hazinesi kazanmıştır, (9) (eleştirel okur) hatırlamak için okur, unutmak için değil (Dale, 1980: 195-199). Dale'nin eleştirel okuru, bilimsellik temelinde ilerlemekte, metne yaşamsal gerçekliklerle yaklaşmaktadır.

Edebiyat eserlerinde sunulan içerikler, haber metinlerinde (medya metinleri) sunulan içeriklere oranla daha maceracı ve hayalcidir. Edebiyat için önemli olan sanatsal ölçütlerken, medya için önemli olan toplumsal gerçeklerdir. Toplum bilgilendirmek amacıyla kurgulanan metinler doğal olarak sanatsal değil, gerçeğin peşinde koşmak zorundadır. Bu nedenle edebiyat eserleri okurun tamamlanmasına yönelik anlam boşlukları bırakabilir veya anlattığı hikâyeyi yaşamsal gerçekliklerden daha öte bir noktaya taşıyabilir. Aynı durum haber metinleri için geçerli değildir. Haber metinlerinde amaç toplumu bilgilendirmek, bilinçlendirmek olduğu için anlatılan hikâye, bütün gerçekleri ve olası sonuçları

barındırmak zorundadır. Haber metinlerini kurgulayan muhabirler, olayı bütün yönleriyle okuyucuya iletmek zorundadır. Yani haber metinleri okuyucunun tamamlamasına yönelik anlam ve gerçeklik boşlukları bırakma hakkına pek fazla sahip değildir.

Günümüz liberal medyasında sunulan haberlere bakıldığında gerçeklerin doğrudan sunulmadığı/sunulmadığı görülmektedir. Aynı şekilde ele alınan olayların çok yönlü tartışılmadığı dikkat çekmektedir. Durum böyle olunca edebi metinlerde olduğu gibi medya metinlerinde de okur devreye girerek gereken müdahalelerde bulunmakta, metinde eksik kaldığını düşündüğü noktaları tamamlamaya çalışmaktadır. Geleneksel medya ortamlarının sunmuş olduğu haberleri, okur bir şekilde zihninde tamamlamakta ve olayı çok yönlü tartışmaktadır. Fakat bu süreç, iletişim ortamları bağlamında somutlaştırılamamakta, dillendirilememektedir. İnternet ve sosyal medyanın, doğrudan okur yorumlarına izin vermesiyle okur, düşüncelerini somutlaştırmayı başarmıştır. İnternet gazeteciliği, sayesinde okur, haberi gerçeklik bağlamında sorgulama ve haberi farklı uzamlarda tartışma olanağı bulmuştur. Fakat okurun bu tavrı, haber metinlerini kurgulamaya etki etmemektedir. Yani haber metinlerinin üretilmesinde okur yine pasif konumdadır. Okurun aktifliği, yorumunu haberin altına ekleyebilmesinden ibarettir. Tabi tüm yorumların haber metinleri altında bütün açıklığıyla yayınlandığını söylemek olanaksızdır. Yorumların yayınlanması için de çeşitli ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler ise her bir medya organının kendi yayın politikası bağlamında oluşturulmaktadır. Yani yorumlar, oldukları şekliyle yayımlanmamakta, çeşitli süzgeçlerden geçerek yayına sunulmaktadır.

Medya metinlerinin oluşmasında birçok etmen devrededir. Günümüz medya organizasyonları, içeriklerini kurgularken ekonomik ve politik açıdan güçlü olan çevrelerin beklentilerine dikkat etmektedir. Ortada metnin üreticisi (muhabir), metin (medya metninin kendisi) ve hedef kitle (okur) bulunmaktadır. Her bir aşama kendine özgü mekanizmalara sahiptir. Medya organizasyonlarının mülkiyet yapıları ve siyasal iktidarla ilişkileri, anlamın içeriğini belirlemede, sınırlarını çizmekte veya gerçek anlamı dolaylılaştırabilmektedir. İlk bakışta kaynağı 'muhabirmiş gibi' görünen haber, aslında muhabirden çok öte bir noktadadır. Özellikle 'muhabirin bir medya alanı tarafından şekillendirildiğini' (Bourdieu, 1998, 2005), muhabirin bu bilinçle şekillendirdiği metne genel yayın yönetmeninin müdahale ettiğini bilmek önemlidir. Çünkü üretilen metinlerde gerçeklerin sınırları önceden belirlenmiştir. Fakat okur, bu sınırların ötesine geçebilmektedir. Okur, gerçeklerin haberde yer almadığını, olası sonuçların bulunmadığını, neden-sonuç analizinin yapılmadığını fark ettiğinde, bu unsurları tamamlamaya yönelebilmektedir. Okur yorumları analiz edildiğinde durum daha açıklık kazanmaktadır.

IV. OKUR YORUMLARI ÜZERİNE BİR ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde *Hürriyet* gazetesine ait dört haber metni ve bu haberlere yapılan yorumlar karşılaştırılarak incelenmiştir. Analizde nitel yöntem uygulanmıştır. Okurların her birisini bir kategoriye yerleştirerek sayısallaştırmak olanaklı değildir. Çünkü okurların bazıları aynı anda hem muhalif hem de müzakereci bir tavır takınabilmektedir. Veya okur metni ampirik okumakla birlikte, bazı noktalarda örnek okur veya örtük okur özelliğine bürünebilmektedir. Bu bölümde *Hürriyet* gazetesinde çeşitli tarihlerde yayınlanan “*Metroda intihar*”, “*Türkiye olayı dünyaya anlatıyor*”, “*Metrobüs köprüsü sökülürken çöktü*” ve “*TRT'nin yeni Eurovision taktiği*” başlıklı 4 haber ve okur yorumları incelenmiştir. Bu haberlerin seçilmesinde isekaza/şiddet, politika, ekonomi ve popüler kültür olmak üzere dört temaya dikkat edilmiştir.

İlk olarak Taksim Metro'su'nda meydana gelen intihar olayının anlatıldığı haberin metni ve yorumları analiz edilmiştir. 16 Ekim 2012 tarihli haber şöyledir: ***Metroda intihar*** (Başlık). “*Taksim Metro'su'nda raylara düşen genç bir kadın trenin altında kaldı*” (Spot). “*İhbar üzerine olay yerine itfaiye, polis ve ambulans sevk edildi. Taksim -Levent arasındaki tren seferleri de durduruldu. Olay yerine gelen itfaiye ekiplerinin yarım saatlik çalışması sonucu kadının cesedine ulaşıldığı bildirildi. Cesedin trenin altından çıkarılmasına çalışılıyor. Öte yandan görgü tanıkları kadının kendisini raylara atarak intihar ettiğini öne sürdü. Polis olayla ilgili soruşturma başlattı.*” (Haber).⁶

Bu habere 16 yorum yapılmıştır. Metinde yer almayan fakat okuyucular tarafından dile getirilen çeşitli gerçeklikler bulunmaktadır. Yorumlar arasında (beş yorum); son baharın depresyon etkisi yarattığı ve bu nedenle eczanelerden yardım alınması gerektiği, istasyonlarda metroların yavaşlamasının şart olduğu, bu tarz olayların Londra metrolarında sıklıkla yaşandığı fakat kimsenin bu sonuçlara katlanmak zorunda olmadığı, 2002 yılına oranla 2011 yılında intihar olaylarının arttığı, herkesin aklında zaman zaman bu tarz intihar düşüncelerinin geçtiği yorumları bulunmaktadır. Beş yorumcu ise metrolarda güvenlik önlemlerinin bulunmadığını vurgulamıştır. Bu yorumculara göre, modern metrolarda, özellikle uzak doğu metrolarında tren kapılarının denk geldiği yerler dahi cam kapılarla kapalıdır ve tren platforma yanaştığında sadece kapı kısımları açılmaktadır. Yorumcular tarafından bu istasyonlarda intihar olaylarının mümkün olamayacağı ifade edilmiştir. Bu yorumculardan birisi ise intihar dışında kayıp düşmelerin de söz konusu olabileceğini belirterek aynı çözüm önerisini sunmuştur. Diğer yorumcu, iş çıkış saatinde metronun yoğunluktan dolayı felce uğradığını, durumun ise İstanbul Büyükşehir Belediyesinin plansızlığından kaynaklandığını yazmıştır. Yorumcular arasında, rahmet dileklerinde bulunanlar, kimsenin başına bu tarz olayların gelmemesini temenni edenler, intihar vakalarının giderek arttığını belirtenler, bu intihar şeklinin çok vahim bir yöntem olduğunu ifade edenler yer almaktadır. Ayrıca kazara raylara düşmelerin veya itilmelerin gerçekleştiğine dikkati çeken yorumlar da mevcuttur.

Haberin yorumları değerlendirildiğinde, olayın bireysel bir boyutta değerlendirilmediği, daha makro yapılara odaklanıldığı dikkat çekmektedir. Sorunun, metro istasyonlarından kaynaklandığı ve hatta bu istasyonları işletenlerin gereken tedbirleri almadığı sıklıkla vurgulanmıştır. İntihar girişiminin, ihmalden kaynaklandığı üzerinde durulmuştur. Haber metni sadece olayın bilgisini sunarken, okur durumu çok boyutlu bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Olayın bir intihardan öte güvenlik açığından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bu haber metni ve okuyucu yorumları karşılaştırıldığında, okurların büyük bir çoğunluğunun metni eleştirel okuduğu, ampirik değerlendirmelere tabi tuttuğu veya verilen egemen kodu kabul etmeyerek müzakereci veya muhalif kod açımı yaptığı görülmektedir.

Diğer bir haber ve yorumları incelendiğinde, okurun aynı şekilde daha makro yapılara odaklandığı dikkat çekmektedir. Diğer bir söylemle okur, bu haber metninde de egemen kodu kabullenmemekte, olaya daha ampirik yaklaşmaktadır. Suriye ve Türkiye arasında yaşanan bombalama gerginliğiyle ilgili haberlerden birisi ve yorumları şöyledir (3 Ekim 2012): **Türkiye olayı dünyaya anlatıyor** (Başlık). “Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye’den atılan top mermisinin Akçakale’ye düşmesiyle ilgili olarak BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun ile telefonla görüşerek, yaşananlarla ilgili bilgi verdi (Spot).” “Diplomatik kaynaklardan edinilen bilgiye göre, Bakan Davutoğlu, Genelkurmay Başkanlığı yetkilileri ve Şanlıurfa Valisi Celalettin Güvenç’den olayla ilgili bilgi almasının ardından telefonla BM Genel Sekreteri Ban’ı aradı. Dışişleri Bakanı Davutoğlu, daha önce de Arap Birliği ve BM Genel Sekreteri Suriye Özel Temsilcisi Ahtar Brahimi’ye olayla ilgili ayrıntılı bilgi vermişti. Dışişleri Bakanı Davutoğlu, daha önce planlanan bazı programlarını da Akçakale’deki olay sonrası iptal ettiği, bakanlıkta bürokratlarla toplantı halinde olduğu öğrenildi (Haber).”⁷

Bu habere toplam 89 yorum yapılmıştır. Metinde doğrudan yer almayan fakat okurca metne yerleştiren birçok düşünce bulunmaktadır. Yorumlar şöyle özetlenebilir: ABD’nin okyanus ötesinden gelip her yeri vurabildiği fakat Türkiye’nin kendini savunmak için izin almak zorunda kaldığı; Türkiye’nin şiddetle kınamaktan başka bir şey yapamayacağı; Suriye’de hem iktidarın hem de muhaliflerin Türkiye’yi savaşa çekmek istediği; Türkiye’nin sınır komşularıyla sıfır sorun yaşadığı doğrultusundaki söylemin (Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’na ait bir söylem) gerçek olmadığı; olayın üstünden saatler geçmesine rağmen hiçbir büyük ülkenin açıklama yapmamasının altında Türkiye’nin Suriye’ye saldırması beklentileri yattığı; zamlarla vatandaşın zaten zor durumda kaldığı ve üstüne savaşın çıkmasıyla hepten durumun kötüye gideceği şeklinde yorumlar bulunmaktadır. Ayrıca, iktidar partisinin ülkeyi iyi yönetemediği; olayın arkasında PKK’nın bulunduğu; bu sorunları Türkiye’nin başına Dışişleri Bakanı’nın sardığı; Batı’nın kışkırtmasına gelerek Türkiye’nin tehlikeye atıldığı; Erdoğan’ın Obama’yı arayıp olayı durdurması gerektiğini söylemesi aksi takdirde Şanlıurfa’nın da savaşa gireceği; Türkiye’nin taleplerine diğer ülkelerin kulak vermediği; Suriye’de umutları yiten muhaliflerin Türkiye’ye yöneldiği; Türkiye’de güvenliğin kalmadığı ve gelecek kuşaklar için güvensiz bir ortamın oluştuğu; olaydan diğer ülkelerin haberdar olmasına rağmen Türk dış politikasının yetersiz olduğu; ABD’nin Türkiye’yi kışkırtarak savaşa sokmaya çalıştığı, Türkiye’nin kendine ilişkin kararları

kendisinin alamadığı, “Yani ileriye göremeyen bir iktidar var başımızda” gibi ifadeleri içeren yorumlar yapılmıştır. Okurlardan birisi Malazgirt Savaşına dahi atıfta bulunarak, artık tarihle övünmekten vazgeçilmesi gerektiğini belirtmiş, 2071’i hesaplamak yerine 2012 ile gurur duyulacak bir şeylerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Diğer bir yorumcu ise şehit haberlerine yıllardır Bakanlıklardan ses çıkmadığını fakat 5 kişinin ölmesiyle bütün “AK Particilerin aslan kesildiği”ni vurgulamıştır. Okurlardan birisi Suriye ordusunun daha güçlü olduğunu vurgulayarak, Afyonkarahisar’daki cephanelik patlamasına göndermede bulunmuştur. Okur’a göre kendi cephaneliğini patlatan Türk ordusu, Suriye ordusundan daha zayıftır. Okuyuculara göre, ABD’nin çizmiş olduğu bir savaş senaryosu bulunmaktadır ve bombalamada bu senaryonun bir parçasıdır; güvenlik güçlerini ve sivil halkı koruyamayan Türkiye artık çocuklarını da koruyamamaktadır; Türkiye’ye girmiş olan 280 bin mültecinin sorumlusu bulunmalıdır; yapılan toplantılarda çıkacak sonuç ya kınama ya da şiddetli kınamadır. “Sayın Dışişleri Bakanı izlediğiniz başarısız dış politika nedeniyle Suriye ile savaş noktasına geldik. Artık istifa edin de kurtulalım. Emin olun ki beceriksizliğiniz had safhada. Yaşar Yakış’ı arar olduk” şeklinde yorum dahi yapılmıştır. *Hürriyet* gazetesi, bu tür bilgileri ve ifadeleri haberinde kullanmamıştır fakat okurun ifadelerini sansürlemeden yayınlamıştır.

Bu haberin anlam yörüngesi, geniş bir çerçevede yorumlamaya izin vermiştir. Okurun, haber metninde çıkarttığı ana düşünce, Türkiye’nin başarılı bir dış politika yürütemediği ve dış güçlere bağlı olduğudur. Teorik bölümde değinildiği gibi haber, olayla ilgili kısıtlı bilgi verirken, yorumcular bu kısıtlı bilgiyi bütün yönleriyle doldurmaya, metni tamamlamaya ve hatta genişletmeye yönelmiştir. Okur, metnin hiçbir şekilde vurgulamadığı noktaları tespit ederek yorumlarda bulunmuştur. Bu haberin yorumları incelendiğinde ortaya çıkan genel yargı, haber metnin ampirik, eleştirel, muhalif veya müzakereci bir biçimde okunduğudur.

İstanbul’da metrobüs köprüsü sökülürken yaşanan kazayla ilgili haberin yorumları incelendiğinde okurun etkin bir şekilde olayı tartıştığı, çeşitli bakış açılarıyla olayı daha geniş çerçevede değerlendirdiği bir kez daha görülmektedir. 15 Temmuz 2012 tarihli haber metni şöyledir: **Metrobüs köprüsü sökülürken çöktü** (Başlık). “Avclar-Beylikdüzü metrobüs hattı çalışmaları sırasında sökülen köprüünün beton bloklarının düşmesi sonucu 1 işçi öldü, 2 işçi yaralandı (Spot).” “E-5 Karayolu üzerinde yapımı devam eden Avclar-Beylikdüzü metrobüs hattının Avclar’daki bağlantı yolu köprüsünün söküm işlemleri sırasında, sökülen beton bloklar, işçilerin üzerine düştü. Beton blokların altında kalan Yakup Kavak olay yerinde hayatını kaybetti. İşçilerden Hasan Güney (41) ve Adem Yıldırım (42) yaralandı. Yaralılar, sağlık ekiplerinin ilk müdahalesinin ardından Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne kaldırılırken, vinci yardımıyla beton blokların altından çıkarılan Kavak’ın cesedi incelemenin ardından morga götürüldü. Kaza sebebiyle uzun araç kuyrukları oluşan E-5 karayolunda, metrobüs seferlerinin durduğu ve vatandaşların metrobüs yolundan yürüdüğü gözlemlendi. Avclar son duraktan metrobüse binemeyenler bir sonraki durağa kadar yürüyüp oradan binebiliyor. Bu arada, yarın Beylikdüzü-Söğütliceşme metrobüs yolculu deneme seferlerinin yapılacağı bildirilmişti (Haber).”⁸

Bu habere 172 okur yorum yapmıştır. Kazanın, ihmal ve bilinçsizlikten kaynaklandığını okurların çoğu dile getirmiştir. Türkiye'de insana değer verilmediği; mühendislerin iyi yetiştirilmediği; işlerin kısa vadeli planlanarak yapıldığı (köprünün sökülmesinden dolayı); işçi güvenliği ve sosyal hakların yetersizliği; gelişmiş ülkelerde bu gibi işlemlerin daha bilinçli ve kontrollü yapıldığı; iktidarın sorumlu olduğu; şantiye alanlarında işçi güvenliği bağlamında denetçilerin ziyaretlerde bulunmadığı; İstanbul Büyükşehir Belediyesinin sorumsuzca iş yaptığı; trafik kazalarının da dikkatsizlik ve altyapı eksikliğinden kaynaklandığı; olaylara kadercilerle yaklaşarak bilim ve teknolojiye önem verilmediği; işçilerin suçlu olarak değerlendirileceği ve hiçbir mevkiinin bu suçu üstlenmeyeceği; suçun şehir yönetiminde kaynaklandığı ve dolaylı olarak suçlunun halk olduğunu; 'suçlular cezalandırılacak' şeklindeki açıklamalarla olayın kısa sürede unutulacağı; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Kadir Topbaş'ın ilgisizliği; yapım için projelerin hazırlandığını fakat aynı süreçlerin yıkımlarda söz konusu olmadığı; Büyükşehir Belediyesinin plansız çalışarak paraları boşa harcadığı; Avusturya'da cam silmek için bile insanların beş gün kursa alındığı fakat Türkiye'de önemli işler için bile insanların eğitim kurslarına yönlendirilmediği; söz konusu olayın İzmir'de olmasının etkilerinin daha farklı olabileceği; ihale süreçlerinde yolsuzlukların gerçekleştiği; mevcut yönetimin olayı kader veya takdir ilahi olarak değerlendireceği; Türkiye'de birçok alanda sorumsuzlukların ve dikkatsizliklerin yaşandığı; metrobüs hattının Türkiye trafik kurallarına aykırı bir sistemle işlediği; Avrupa ülkelerinde bu şekilde ölümlerin çok nadir görüldüğü; üstgeçitlerden geçmek için bile İstanbul'da kuyrukların oluştuğu; Ankara ve İstanbul'da belediye yüzünden ölen insanların giderek arttığı; sökümler esnasında önlem alınmadığı ve hatta yolun çalışma esnasında trafiğe kapatılmadığı; Türkiye'nin can pazarına döndüğü; köprü çökmesi, uçak düşmesi, terörist eylemlerin tümünün ölümlerle sonuçlandığı ve bunun da "iktidarın gevşekliği"nden kaynaklandığı vb. yorumlar yapılmıştır. İmam hatip liselerine ve ilahiyat fakültelerine önem verildiği diğer alanlardaki eğitimlere gereken önemin verilmediği; CHP'li bir yönetim olmadığı için kimsenin protesto etmediği; Topbaş'ın istifa etmesi gerektiği; savcıların bu tür olaylarda soruşturma açmamasının doğru olmadığı şeklinde yorumlar da bulunmaktadır. Okurlardan birisi İstanbul'un Olimpiyatlara aday olduğunu hatırlatmış, diğer yorumcu ise Belediyenin camları açılmayan metrobüsleri satın aldığı dikkat çekmiştir. Okurların büyük bir çoğunluğu rahmet ve acil şifa dileklerinde de bulunmuştur.

Okur, incelenen bu haber metninin sınırlarını olabildiğince açarak, metnin sunmuş olduğu bilgiyi sosyo-ekonomik ve sosyo-politik boyutlarda tartışmış ve metni olabildiğince genişleterek çok boyutlu bir şekilde irdelemiştir. *Hürriyet* gazetesi okurları, incelenen haberler bağlamında değerlendirildiğinde ampirik okur özelliği gösterdiği veya metinleri eleştirel okuduğu söylenebilir. Haberin yorumcularının neredeyse tamamına yakını, metinde sunulan 'kaza' kodunu müzakere etmiş veya verilen kodu muhalif bir tutumla okumuştur. İncelenen haberlere yapılan yorumlar değerlendirildiğinde, *Hürriyet* gazetesi okurlarının büyük bir çoğunluğunun, gazetenin sunmuş olduğu kodları ampirik bir tavırdan

değerlendirdiği görülmektedir. Okur sürekli olarak metne dışarıdan bilgi aktararak metni tamamlamaya çalışmıştır. Hürriyet gazetesinin okurlarının büyük çoğunluğu, gazetenin metinleri üzerinde ya müzakereci ya da muhalif okuma yapmıştır. Sunulan kodu egemen okumayla açan az sayıda okur da mevcuttur.

TRT'nin yeni Eurovision taktiği başlıklı haber yorumlarına göz atıldığında, incelenen diğer haber metinlerinde olduğu gibi muhalif ve müzakereci okur tiplerinin ağırlıklı olduğu, bu okurların eleştirel okumayı tercih ettiği dikkat çekmektedir. Bu şekilde tavır takınan okuru Eco'nun 'ampirik okur'u olarak nitelendirmek de olanaklıdır. Az sayıda olsa da ideal okuma yapan, yani hem 'örnek okur' olarak hem de 'egemen okur' olarak ifade edilebilecek tavır takınan okurlar da bulunmaktadır. 27 Ağustos 2012 tarihli haber metni şöyledir: **TRT'nin yeni Eurovision taktiği** (Başlık). “Eurovision'la ilgili tartışmalara son vermenin yollarını arayan TRT, konuyu sanatçılara danışacak. 2 Kasım'da toplanacak 'danışma kurulu'na Eurovision'da yarışan isimlerin yanı sıra Sezen Aksu ve Tarkan da davetli (Spot). “TRT Genel Müdürlüğü Müzik Daire Başkanlığı, Eurovision'la ilgili tartışmalara son vermek için 'danışma kurulu' oluşturma yoluna gitti. Sertab Erener'in birinciliğinden bu yana Eurovision'da Türkiye'yi temsil etmiş şarkıcı, besteci ve eser sahipleri ile sektörün önde gelen isimlerinin yer alacağı Özel Danışma Kurulu, 2 Kasım'da İstanbul Radyo ve Televizyonu Mesut Cemil Stüdyoları'nda toplantı yapacak. Toplantıda, önümüzdeki yıl İsveç'in Malmö kentinde düzenlenecek 58. Eurovision Şarkı Yarışması öncesinde nasıl bir yol izleneceği ve Türkiye'yi temsil edecek ismin nasıl seçileceği tartışma masasına yatırılacak. Aralarında Sezen Aksu ile Tarkan'ın da bulunduğu birçok isim, gönderilen özel mail'lerle kurula davet edildi. Sanatçıların kurulda yer alıp almayacağı ise henüz belli değil (Haber).”⁹ Bu habere 28 yorum yapılmıştır. Yorumcular hem olayı değerlendirmişlerdir hem de görüşlerini dile getirmişlerdir. Yapılan yorumlar arasında; besteyi Sezen Aksu'nun yapması, Tarkan'ın ise seslendirmesiyle birinci olunabileceği; adı geçen bu sanatçıların yarışmaya katılmaları durumunda Türkiye'nin derece alamayacağı; Eurovision'un önemli bir organizasyon olmadığı; oluşturulacak bu komitenin doğru seçim yapma olasılığının bulunmadığı; çeşitli sanatçı önerilerinin yapıldığı; yarışmada oylamanın politikalar gözetilerek yapıldığı; Sezen Aksu parçalarıyla hiçbir zaman birinci olunamayacağı; Türkiye'nin bu organizasyona kesinlikle katılmaması gerektiği; yarışmanın iyi müzisyenler üretmediği; Türkiye'de orijinal parçaların üretilmediği ve melodilerin yıllardır hep aynı tınıda olduğu ve orijinal bir eser, iyi bir koreografi ve iyi bir sesin seçilmesiyle birinciliğin ancak elde edilebileceği; yarışmada dereceye giren Türk eserlerinin genellikle Anadolu ezgilerine yakın ezgiler olduğu; eserin iyi olmaması durumunda her kim söylerse söylesin yine de birinci olunamayacağı; TRT'nin, amacını iyi belirlemesi gerektiği (ya birinci olmak için dünyanın bütün bölgelerinden alınmış zengin bir ritimli parça seçilmeli ya da sadece tanıtım amacıyla bütünüyle Türk kültürüne ait ezgilerden oluşan bir eser tercih edilmesi); hızla değişen dünyaya ayak uydurulması gerektiği yorumları bulunmaktadır.

Haberin yorumları incelendiğinde, yorumcuların kendi düşünceleri doğrultusunda haber metnine müdahale ettiği görülmektedir. Yorumcular, diğer haberlerde olduğu gibi bu habere de dışarıdan bilgi aktarmışlardır. Bir bakıma

TRT'ye yeni alternatifler sunmuşlardır. Veya bu organizasyona bu denli önem vermenin doğru olmadığını belirtmişlerdir. Yarışmanın tamamen politik olduğunu dile getiren yorumlar da söz konusudur. Bu haberin yorumlarının çoğu, ampirik, muhalif, müzakereci bir tavır içermektedir. İdeal okuma az sayıda yapılmıştır. Metin büyük bir oranda eleştirel okunmuştur. Sezen Aksu ve Tarkan gibi isimlerin başarılı olamayacağını, Hande Yener'in yarışmaya kesinlikle katılmaması gerektiğini, Tarık Mengüç'ün başarı getirebileceğini ifade eden yorumlar bulunmaktadır. Haber metni bu kişilerin adaylığına dair herhangi bir içerik barındırmazken, okuyucu olası ihtimalleri düşünmüştür. Böylece, haber metnini çeşitli ölçeklerde değerlendirerek eksik kaldığını düşündüğü boyutlarını tamamlamıştır. Genel tavır ise egemen kodu kabullenmeme şeklindedir.

V. SONUÇ

Hürriyet gazetesi, Türkiye'de liberal basının önemli temsilcilerinden birisidir. Gazetenin ait olduğu yayın kuruluşu Doğan Holdingdir. Yayın kuruluşu, bağlı olduğu kuruluşun mülkiyet ve sermaye yapısını ve siyasal iktidarla olan ilişkilerini göz önünde tuttuğundan, söylemlerini bu bağlamda kurgulamaktadır. Gazetenin haber metinleri ve yorumları karşılaştırıldığında, söz konusu haberlerin, gereken bazı bilgilere dair bir içerik sunmadığı fakat okurun bu eksikleri yorumlarla tamamladığı görülmektedir. Diğer bir söylemle, okuyucu haberden beklentilerini bulamadığı anda, beklentilerini kendisi ifade ederek haberi tamamlamaya çalışmaktadır. Haber metninin, çeşitli gerçeklikleri veya olasılıkları sunmaması, okurun bu unsurları tamamlamasına ise engel olmaması da dikkat çekmektedir. Haber metinlerinde “basın meslek ilkeleri” çerçevesinde bazı gerçekliklerin veya ifadelerin olanaklı olmadığı düşünülse bile okurun bu etik ilkeleri ihlal etmesine neden izin verildiği düşündürücüdür. Ortada bir etik ihlal söz konusuysa bu ihlalin kaynağı önemli değildir. Her kim olursa olsun, etik kuralları ihlal etme hakkına sahip değildir. Özetle liberal basın, çeşitli çıkar ilişkileri kapsamında, olayların gerçeklerine dair bilgileri yeterli ölçüde ve doğrudan haber metinlerine yerleştirmemektedir. Ancak okurun bu unsurları yorum olarak haberin altına ilişirtmesine engel olmamaktadır. Böylece basın, halka karşı sorumluluğunu yerine getirmemekte, bu sorumluluğu yine halkın kendisine bırakmaktadır. *Hürriyet* gazetesi –genel olarak da liberal basın-, genel olası gerçeklerin ifade edilmesi açısından kendisini sürecin dışında tutmakta fakat okuru bu unsurları ifade etmesi bağlamında kışkırtmaktadır. Veya içerisinde gerçekleri ifade etme arzusuyla, metne gerçek anlamları gizil bir şekilde yerleştirerek, örtüyü kaldırma görevini okura bırakmaktadır. Bu nokta liberal basın savunusu olarak değerlendirilmemelidir.

Son olarak *Hürriyet* gazetesinin, okur yorumlarını yayınlamada, haber metinlerine oranla daha cesaretli olduğu görülmektedir. Fakat okur,yorumunu haberin altına ekledikten sonra, söz konusu haber yeniden kurgulanmamaktadır. Diğer bir söylemle, okur sadece yorum yapma hakkına sahiptir. Haber metinleri üretilirken okurun bu düşünceleri dikkate alınmamaktadır. Yapılan yorumlar,

sadece yorum düzeyinde kalmaktadır. İncelemede ortaya çıkan diğer bir nokta ise *Hürriyet* gazetesinin okurunun büyük bir çoğunluğunun muhalif, müzakereci, eleştirel veya ampirik okur olmasıdır. Egemen, örnek veya ideal okuma yapan okur sayısı oldukça azdır. En azından yayınlanan okur yorumları göz önünde tutulduğunda bu bilgiler geçerlidir. Yorumlar incelendiğinde okurun, verilen egemen bilgilerin çoğunu kabullenmediği ve bu fikirlerin aksine görüşler dile getirdiği ortaya çıkmaktadır.

NOTLAR

- [1] “Sorum şu ki, insan 'okurun niyeti'nin ne anlama geldiğini belki bilse bile, 'metnin niyeti'nin ne anlama geldiğini soyut olarak tanımlamak daha güç görünmektedir. Metnin niyeti, metnin yüzeyince sergilenemez. İnsanın onu görmeye karar vermesi gerekir. Dolayısıyla metnin niyetinden ancak okurun bir tahmininin sonucu olarak söz edilebilir. Okurun girişimi, temel olarak, metnin niyeti hakkında bir tahminde bulunmaktan ibarettir.” (Eco'dan akt. Rigel, 2010: 17).
- [2] Radford, Eco'nun örnek ve ampirik okur ilişkisiyle ilgili şu bilgileri dile getirmiştir: “Bir metin olarak görevim, kendi örnek okurumu yaratmaktır. Örnek okur ve ampirik okur arasında önemli bir fark vardır. Ampirik okur, bir metin okunduğunda sen, otobüste oturanın yanındaki birisi veya herhangi birisidir. Ampirik okurlar metni birçok yönde okuyabilir ve ampirik okur için bir metnin nasıl okunması gerektiğini öngören bir yasa söz konusu değildir. Çünkü bu okurlar genelde metni, kaçış, eğlence veya otobüste zaman öldürme gibi gerekçelerle kullanır. Herhangi bir ampirik okurun ansiklopedisinin neye benzediğini, bu ansiklopediyle metni nasıl dolduracağını, ansiklopedi kullanımının bu metni oluşturacağını ve anlamları metinden alacağını önceden kestirebilme olanaklı değildir. Benim görevim (metin) size, beni nasıl okuyacağımıza dair kuralları kendi içimde sağlamaktır. İhtiyacınız olan, benim oynuyor olduğum özel oyunun kurallarını fark etmeniz ve bu sürece katılmanızdır. Örnek bir okur olarak, beni tutarlı bir şekilde anlamanızı sağlayacak kurallara itaat ederek oyuna katılacaksınız. Örneğin, “Kırmızı Başlıklı Kız”daki kurdun tavrını düşünün. Özel bir dünya bilgisine sahip ampirik okur olarak, kurtların konuşmadığını biliyoruz. Ancak, örnek bir okur olarak, hikâyenin mantıklı olması için kurtların konuştuğu bir dünyada yaşadığımızı kabul etmemiz gerekmektedir. Örnek okur olarak, hayvanların konuştuğu, büyükannenin tamamıyla zapt edildiği ve kurtlar tarafından yaşamının devam ettirildiği fikirlerine, aşk masalının kurallarına itaat ederek katılmak zorundayız. Eco (1992)'nun vurguladığı gibi, her okuma eylemi, okuyucu yetkinliği (okurun dünya bilgisi) ve verili bir metnin ekonomik bir yoldan okunmasını öngören yetkinlik çeşitliliği arasında zor bir işlemdir.” (Radford, Gary P., (erişim adresi: http://www.themodernword.com/eco/eco_papers_radford.html, erişim tarihi: 08.10.2012). Bu alıntının bir kısmı Eco'nun *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* (2009: 123) eserinde de bulunmaktadır.
- [3] Ayrıntılı bilgi için bkz. Eco, (Erişim adresi: http://www.themodernword.com/eco/eco_author.html, erişim tarihi: 04.11.2012).
- [4] Guillemette ve Cossette, (Erişim adresi: <http://www.signosemio.com/eco/textualcooperation.asp>, erişim tarihi: 07.11.2012).

- [5] (Hall'dan akt. Chandler, <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem08c.html>)
- [6] Yorumların tümünü görmek için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21702318.asp>.
- [7] Yorumların tümünü görmek için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21615661.asp>.
- [8] Yorumların tümünü görmek için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20988523.asp>.
- [9] Yorumların tümünü görmek için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/magazin/magazinhatti/21308467.asp>.

KAYNAKÇA

- BARNOUW, Dagmar. (1979), “[The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response] by Wolfgang Iser; [The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett] by Wolfgang Iser Review by: MLN, Vol. 94, No. 5, *Comparative Literature*, pp: 1207-1214.
- BOURDIEU, Pierre. (1998), *On Television*, (Trans Priscilla Parkhurst Ferguson), The New Press, New York.
- BOURDIEU, Pierre. (2005), “The political field, the social science field, and the journalistic field”, *Bourdieu and the journalistic field*, (Ed.) R. Benson, E. Neveu, Cambridge, England, Polity, pp. 29-47.
- CHANDLER, Daniel. “Semiotics for Begginer/ Encoding/Decoding”, (erişim adresi: <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem08c.html>), (erişim tarihi: 02.10.2012).
- DALE, Edgar. (1980), “The Critical Reader”, (Erişim adresi: <http://www.joe.org/joe/1965winter/1965-4-a1.pdf>), (erişim tarihi: 08.09.2012).
- EAGLETON, Terry. (2011). *Edebiyat Kuramı, Giriş*, (Çev. Tuncay Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 3. Baskı.
- ECO, Umberto. (1981), “The Theory of Signs and the Role of the Reader”, *The Bulletin of the Midwest Modern Language Association*, Vol. 14, No. 1, pp: 35-45.
- ECO, Umberto. (1984), *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*, Indiana University Press, Bloomington, 1984.
- ECO, Umberto. (1994a), *Six Walks in the Fictional Woods*, Harvard University Press, USA.
- ECO, Umberto. (2001), *Açık Yapıt*, (Çev. Pınar Savaş), Can Yayınları, İstanbul.
- ECO, Umberto. (2008), *Yorum ve Ayrı Yorum*, (Çev. Kemal Atakay), Can Yayınları, İstanbul, 4. Baskı.
- ECO, Umberto. (2009), *Beş Ahlak Yazısı*, (Çev. Kemal Atakay), Can Yayınları, İstanbul, 3. Baskı.
- ECO, Umberto. “Interpretation and Overinterpretation: World, History, Texts”, The Tanner Lectures On Human Values, Clare Hall, Cambridge University, 7-8 March 1990.
- ECO, Umberto. “The Author and his Interpreters” (erişim adresi: http://www.themodernword.com/eco/eco_author.html), (erişim tarihi: 15.10.2012).
- ECO, Umerto. (1994b), *The Limits of Interpretation*, Indiana University Press, USA.
- GUILLEMETTE, Lucie., COSSETTE, Josiane. “Textual Cooperation”, (erişim adresi: <http://www.signosemio.com/eco/textual-cooperation.asp>), (erişim tarihi: 23.10.2012).
- HALL, Stuart. (1973), “Encoding and Decoding in the Television Discourse”, Centre for Cultural Studies, University of Birmingham, CCS Stencilled Paper no. 7.

- HALL, Stuart. (1980), "Encoding/Decoding", *Culture, Media, Language*, (Ed.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe and Paul Tillis, London: Hutchinson, pp. 128-138.
- HOLUB, Robert C. (1993), "Implied Reader", *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory, Approaches, Scholars, Terms*, (Ed.) Irena R. Makaryk, University of Toronto Incorporated, Toronto buffalo London, Canada, s. 562.
http://www.library.utoronto.ca/utel/glossary/Implied_reader.html (erişim tarihi: 29.09.2012).
- ISER, Wolfgang. (1978 ve 1987), *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*, MD: The Johns Hopkins University Press. Baltimore.
- KAY, Paul. (1983), 'Three Properties of The Ideal Reader', Cognitive Science Program, Institute of Cognitive Studies, University of California at Berkeley, (Erişim adresi: <http://terpconnect.umd.edu/~israel/Kay-IdealReader.pdf>), (Erişim tarihi: 26.09.2012).
- MORRIS, Pam. (2003), *Realism*, Routledge, London, UK.
- ÖZCAN, Nusret ve AYKUT Kemal. (2001), *Mustafa Kutlu Kitabı*, Nehir Yayınları, İstanbul.
- PERSON JR, Raymond F. (1996), *Conversation Analysis, Literary Criticism, and The Book of Jonah*, Sheffield Academic Press, Sheffield, England.
- POPE, Robert. (1995), *Textual Interventions: Critical and Creative Strategies for Literary Studies*, Routledge, London.
- RİFAT, Mehmet. (2000), *XX.yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*, Om Yayınevi, Ankara.
- RİGEL, Nurdoğan. (2010), "Eco, İletişimsel Chaosmos ve Ekolojasyon", *Eco Dersleri: Yankılanan Metinler Nasıl Okunur*, (Ed.) Nurdoğan Rigel, Şebnem Çağlar, Ayşe Cengiz, ss: 11-18.
- RİGEL, Nurdoğan. (2010); "Umberto Eco İle Metin Okuma (Metinde "Tutuklu Anlamı" Özgürleştirme Yöntemi Olarak Yankı Fazlası)", *Eco Dersleri: Yankılanan Metinler Nasıl Okunur*, (Ed.) Nurdoğan Rigel, Şebnem Çağlar, Ayşe Cengiz, ss: 19-33.
- STEGEMANN, Ekkehard W. (2005), "The Implied and the Empirical Reader and the Question of Ethnicity in Hebrews", *Hebrews Consultation*, SBL AM, (Erişim adresi: <http://www.hebrews.unibas.ch/documents/2005Stegemann.pdf>) (Erişim tarihi: 23.09.2012).
- ŞEVKİ, AbdullahÇ (2009). *Edebiyat ve Yorum*, Havuz Yayınları, Almanya.

SÜRELİ YAYIN KAYNAKLARI

- "Metroda intihar", *Hürriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2012, (erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21702318.asp>), (erişim tarihi: 28.10.2012).
- "Türkiye olayı dünyaya anlatıyor", *Hürriyet Gazetesi*, 03 Ekim 2012, (erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21615661.asp>), (erişim tarihi: 28.10.2012).
- "TRT'nin yeni Eurovision taktiği", *Hürriyet Gazetesi*, 27 Ağustos, 2012, (erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/magazin/magazinhatti/21308467.asp>), (erişim tarihi: 28.10.2012).
- "Metrobüs köprüsü sökülürken çöktü", *Hürriyet Gazetesi*, 15 Temmuz 2012, (erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20988523.asp>), (erişim tarihi: 28.10.2012).